

ОСОБЕННОСТИ САМОРЕГУЛЯЦИИ МОЛОДЕЖИ

Михеева В. В.

Исследована проблема изучения саморегуляции молодежи в условиях неопределенности, характерной для современных обществ. Рассмотрены некоторые механизмы саморегуляции, особенности их проявления в отдельной социальной группе – у молодежи. Основное внимание уделено изучению социальной регуляции в молодежной среде в современном обществе.

Ключевые слова: молодежь, саморегуляция, механизм, нормы, ценности, культура, поведение.

PECULIARITIES OF THE YOUTHS' SELF-REGULATION

Mikheeva V. V.

The article is devoted to the problem of self-regulation of the youth in the conditions of uncertainty, which are typical for modern societies. Some mechanisms of self-regulation, peculiarities of their demonstration are examined in a separate social group among the youth. A special attention is paid to the study of social regulation in the youth's environment in modern society.

Key words: youth, self-regulation, mechanism, norms, values, culture, behaviour.

УДК 111.6217.021.3

I. I. Севрук, кандидат філософських наук, доцент

ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ЗМІСТ КОНСТРУКТИВ «ЛЮДИНА НАТОВПУ» ТА «ЛЮДИНА ТОВАРИСТВА» В КОНТЕКСТІ ВІЙСЬКОВО-СОЦІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ (ЗА ТЕОРЕТИЧНОЮ СПАДЩИНОЮ ВІЙСЬКОВОЇ ЕМІГРАЦІЇ. ГЕНЕРАЛ М. ГОЛОВІН)

Здійснено філософсько-методологічний аналіз теоретичних конструктивів «людина натовпу» та «людина товариства», запропонованих військово-психологічною думкою (генерал М. Головін) для аналізування поведінки військовослужбовця в бою. Виявлено філософсько-антропологічний сенс даних конструктивів з огляду на завдання військово-соціального управління.

Ключові слова: військово-соціальне управління, поведінка військовослужбовця, колективне безсвідоме, «людина натовпу», «людина товариства».

Актуальність проблеми. Теорія військово-соціального управління постає на сьогодні як певний інструмент реформування військової сфери, яке проводиться у більшості з розвинених країн світу. Реформування військової сфери є нагальною потребою і сучасної України.

Аналіз основних джерел і публікацій довів, що розвиток самої теорії військово-соціального управління на теренах нашої Батьківщини переживає лише стан зародження [1]. Це пояснюється багатьма причинами: і ідеологічними заборонами попереднього радянського періоду, і слабкою розвиненістю вітчизняної управлінської теорії, яка багато в чому є вторинною відносно західної теорії, тощо. Але багато в чому такий стан пояснюється інертністю мислення самих військових, нерозумінням дійсного значення соціально-управлінської теорії для військових структур.

Вітчизняна соціально-управлінська теорія, формуючись у діалозі із Заходом і сприймаючи найбільш продуктивні та плідні ідеї, в той же час стикається з неможливістю автоматичного «перенесення» західних ідей на власний ґрунт. Що стосується військової справи, то тут ще більш явними стають відмінності західної та вітчизняної традицій. Таким чином, необхідним стає звернення до власних, національних витоків науки та мистецтва військово-соціального управління.

Метою статті є звернення до військово-теоретичної спадщини, яка може стати джерелом відродження національних традицій військово-соціального управління завдяки зверненню до найбільш вагомих, з огляду на завдання формування сучасної теорії військово-соціального управління, ідей; виявлення філософсько-антропологічного змісту теоретичних конструктів «людина натовпу», «людина товариства» у контексті завдань військово-соціального управління.

Виклад основного матеріалу. Перше, що привертає увагу, – це антропологічна оптика, що вирізняє вітчизняну інтелектуальну традицію. Вона притаманна і теоретичним міркуванням представників військової еміграції, про що свідчить не тільки зміст багатьох з їх праць, а й навіть саме визначення – «людина як боєць» (М. Головін, П. Краснов, Р. Дрейлінг та ін.).

Можна стверджувати, що теоретичні міркування військової еміграції утворювали основи не тільки військово-психологічного знання. Завдяки цим дослідженням почало формуватися й теоретичне підґрунтя військово-соціального управління, розвиток теорії якого немислимий без соціально-психологічної складової.

Так, генерал М. Головін, аналізуючи проблеми, що перебували у центрі уваги дослідників військової справи у першу третину ХХ ст., фактично вийшов на ті проблеми, що постануть у майбутньому, – перед сучасною теорією

військово-соціального управління. Принциповими стають, на наш погляд, думки М. Головіна про необхідність: розвитку військово-психологічного знання та його значення у військовому управлінні, дослідження власне соціальних (колективних, групових) феноменів та зв'язків, які суттєво впливають на індивідуальну поведінку військовика («людина натовпу» та «людина товариства»), змін в управлінських стратегіях з урахуванням підвищення інтелектуального начала у «війнах майбутнього» та ін. За М. Головіним, саме ці знання стануть конче необхідними військовим керівникам у практиці управління в «майбутніх війнах» [2, с. 27].

Так, досліджуючи зміни у військовій справі, М. Головін значну увагу приділяв тим чинникам, які пов'язані зі змінами людської колективної поведінки. Йдеться, зокрема, про «стихийне начало». Аналізуючи події «Європейської війни, яка тільки що минула» (Першої світової), М. Головін наполягає на необхідності дослідити те, яку величезну роль відіграло в її виникненні «стихийне начало». Намагаючись досягнути цей феномен, він проводив аналогії, звертаючись до образу «ройового начала», що керує колективним життям тварин [2, с. 27]. М. Головін зазначав: незважаючи на те що «серед чисельних видів живих істот, які населяють землю, людина володіє вищою свідомістю», людська колективна поведінка, так само як і колективне життя тварин, підпадає під дію «ройового начала». При цьому «вплив його тим сильніший, що діє головним чином у сфері підсвідомості» [2, с. 28]. Відповідно «не слід перевищувати свободу та незалежність нашої індивідуальної свідомості» [2, с. 28].

Спираючись на ідеї психоаналізу, генерал М. Головін визнавав значний вплив не просто підсвідомого на індивідуальну поведінку бійця в бою, а дію колективного безсвідомого. Підсумки М. Головіна щодо індивідуальної свідомості та поведінки такі: «свідоме життя людини є лише незначною частиною психічного життя людини; більша частина мотивів та вчинків людини міститься в її підсвідомості та їй лише здається, що її рішення є вільними» [2, с. 28].

Якщо у війні колективне безсвідоме відіграє таку значну роль, то й сама війна, за М. Головіним, постає як свого роду невроз, тільки соціальний. Відповідно досліджувати «соціальний невроз» слід спираючись на ідеї (та досягнення) «соціального психоаналізу». «На війну треба дивитися як на свого роду соціальний невроз», – міркував М. Головін та сформулював завдання майбутньої військово-психологічної науки: «Сучасна наука долає неврози індивідуума завдяки психоаналізу. Такого самого роду психоаналіз, але вже у сфері соціальній, а не індивідуальній, є одним з майбутніх завдань військової психології» [2, с. 28]. Досягнення такої науки мають використовуватися

й у практиці війни, й у практиці миру як один із «засобів роззброєння морального... який обов'язково має передувати роззброєнню матеріальному» [2, с. 28].

Таким чином, можна стверджувати, що у першу третину ХХ ст. (напередодні ще багатьох війн століття, в тому числі найбільш руйнівної – Другої світової), ще задовго до виникнення ідей мирного співіснування та безальтернативності миру, задовго до усвідомлення необхідності державного соціального управління військовою сферою, саме військові теоретики ставлять завдання певної стратегії досягнення миру – роззброєння, в першу чергу морального, а потім і матеріального, оскільки друге неможливе баз першого.

Не обмежуючись лише заявами про необхідність дослідження колективного безсвідомого в його впливі на індивідуальну психіку військовика, М. Головін наводив і власні міркування, які розгортаються в контексті зіставлення двох теоретичних конструктів: «людина натовпу» та «людина товариства».

Звертаючись до наявної наукової традиції, М. Головін відзначав, що майже в усіх роботах, присвячених розгляду колективної військової психології, переважно досліджувалася «людина як індивідуум натовпу». Саме в такому напрямку проведено і «Дослідження діяльності та властивостей людини, як бійця» (1907 р.) самого М. Головіна. В той же час зміни сучасного суспільства, військової справи розкривають обмеженість такого бачення проблеми.

Розкрити означену обмеженість можна лише за допомогою певних термінологічних пояснень. Поняття «натовп», незалежно від методологічних позицій більшості авторів, все ж таки в першу чергу фіксує кількість людей, які зібрані в одному і тому самому місці в один і той самий час. Отже, специфічним для існування людини-в-натовпі стає можливість безпосередньо бачити, чути своїх сусідів, тілесно стикатися з ними. Така «безпосередність чуттєвого контакту» визначає практично всі специфічні прояви «людини натовпу», в тому числі бійця, незважаючи на ті завдання (ведення бою), які постають перед ним. Військові підрозділи за певних обставин, дійсно, можуть перетворитися на натовп з притаманними йому емоційність та пануванням стихії колективного безсвідомого.

У той же час, насправді, вплив інших на людину такими безпосередніми контактами далеко не вичерпується. Як підкреслював М. Головін, людський світ – це існування людських об'єднань і на зовсім інших засадах. Наприклад, «люди, що сповідують одну й ту саму релігію, належать до однієї політичної партії, постійні читачі однієї й тієї самої газети, вчені, що належать до однієї школи тощо» [2, с. 29]. Особи, що утворюють склад таких об'єднань, одне одного не бачать і не чують, вони можуть бути зовсім не знайомі, проживати у різних куточках країни (світу), однак вони утворюють певну єдність. Що

об'єднує людей у такі соціальні групи? Єдина думка, єдина система цінностей, «єдиний дух», що скоріше за все зумовить споріднену стратегію поведінки. Таким чином, існують «своєрідні духовні об'єднання». Для їх фіксації М. Головін запропонував використовувати поняття «товариство», вважаючи його більш доречним, ніж запропоноване Г. Тардом «public» [3] (французьке «публіка» у слов'янських мовних контекстах радше за все сприймається як випадково утворений натовп, наприклад, театральна публіка) [2, с. 29].

Отже, М. Головін наполягав на необхідності розрізнити «людину натовпу» та «людину товариства». «Натовп, коли досягає психічного об'єднання, гранично імпульсивний та легко піддається збудженню», і якщо йому притаманна відсутність раціонального начала, то «товариство» – це об'єднання, в якому розсудливість, як індивідуальна, так і колективна, зберігається. Якщо «натовп» живе «виключно почуттями», то «товариство керується переважно ідеями» (зрозумілими та прийнятними даним товариством). Докорінна різниця між натовпом та товариством полягає у тому, що «натовп, створений з Ньютонів, Кантів та Менделєєвих і їм рівних, не відрізнитиметься від натовпу чоботарів», у той час як «товариство, укладене з тих самих Ньютонів, Кантів та Менделєєвих і їм рівних, зберігатиме всю свою вищість над товариством чоботарів». Це означає, що індивідуальність особи в товаристві не зникає, людина зберігає і свої раціональні здібності, що й утворює принципову різницю між «людиною натовпу» та «людиною товариства» [2, с. 29–30].

«Натовп», за М. Головіним, історично передувє виникненню «товариств», які відповідають вищому розвитку соціального життя. Передумови для виникнення дійсних товариств формуються завдяки виникненню друкарства, яке надало можливості опосередкованого – через текст – людського спілкування. Повний же розвиток «товариських» форм людських об'єднань завдячує розвитку преси та вибуховому формуванню нових форм комунікацій. Залізниця, пароплави, автомобілі, телеграф, пошта, літальні апарати – все це надало можливостей швидкого та широкого спілкування між людьми, спричинило новий поштовх до інтенсивного розвитку «товариств» як об'єднань людей в усіх сферах людського буття. Такий розвиток соціальних утворень призвів до «суттєвих змін соціальної психіки, яка все більше втрачає ознаки психіки «натовпу» та набуває характеру психіки «товариства» [2, с. 30].

Яке значення має розрізнення «людини натовпу» та «людини товариства» для військової справи? Подальший розгляд проблеми доводить, що принципове, з огляду саме на завдання військово-соціального управління.

Відповідь на це запитання лежить у площині порівняння війн минулого з війнами ХХ ст. «Сучасні війни» (війни ХХ ст.) – «великі», вони грандіозні за масштабами задіяних людських, науково-технічних та технічних ресурсів.

Розвиток техніки, нових видів озброєння, а головне – грандіозні масштаби війн ХХ ст. «виштовхують з поля бою «натовпи». М. Головін писав: «Надзвичайний розвиток вогнепальної зброї виштовхує з поля бою «натовпи». Розвиток авіації на початку ХХ ст. ще більше сприяє «спустошенню» полів битв. Але, аби оцінити усі зміни... що відбулись у зовнішньому вигляді бою, слід подумки зіставити батальні картини... Наполеонівської епохи та сучасної доби», коли битва минулого складає «невеличкий осередок бою, на тисячі яких розпадається сучасна битва» [2, с. 31].

Зовнішнім змінам бою відповідають і зміни його «внутрішнього устрою, тобто психології бою». Якщо психічний процес боїв минулого розгортався не інакше як за законами «психіки натовпу», то за умов війни ХХ ст. «натовп», якщо він і утворюється під час бою, охоплює незначні локальні осередки, розрізнені поміж собою у часі і просторі. «Таким чином, – зазначав М. Головін, – не може й бути мови про домінуючу роль натовпу».

Відповідно і закони, згідно з якими відбувається перебіг психічного процесу на війні, одними законами «психології натовпу» не вичерпуються [2, с. 31]. А це означає й те, що військовим командирам і начальникам необхідно знати та використовувати у практиці управління військами (підрозділами) закони не тільки (і не стільки!) «психології натовпу», скільки «психології товариств», які, до речі, як підкреслював М. Головін, поки ще не привернули необхідної уваги військових теоретиків та практиків.

Особливо рельєфно необхідність змін у військово-соціальному управлінні простежується при зверненні до змін військового зв'язку, що відбулися у ХХ ст. Надзвичайний розвиток техніки не тільки призвів до змін у зброї, її вдосконаленні або виникненні нових видів, а й суттєво вплинув і на військовий зв'язок, утворивши його нові могутні засоби, що так само не могло не вплинути на соціально-психологічні властивості як окремого бійця та військових колективних утворень, так і на технології військово-соціального управління.

Загальна теза, яку можна сформулювати, спираючись на міркування М. Головіна, виглядає таким чином: соціально-управлінські технології у війнах ХХ ст. матимуть переважно «розумовий» (інтелектуальний, раціональний) характер, оскільки спиратимуться не стільки на емоційність «натовпу», скільки на інтелектуальність та раціональність «товариств». «Розділені між собою простором військові частини, розрізнені осередки, на які розбився сучасний бій, навіть розпилені по полю бою бійці можуть (тепер) бути об'єднаними між собою», – відмічав М. Головін. Зв'язок у сучасній війні не створюється, як раніше, «видимістю» одним одного, тобто «безпосереднім почуттям», навпаки, цей зв'язок «розумовий», бо «об'єднання» бійців є «ро-

зумовим» [2, с. 32]. «Кожна, навіть невеличка група бійців, – підкреслював М. Головін, – має свідомо виконувати своє завдання, яке, яким би незначним воно не було, утворює логічну ланку складного плану дій, створеного розумом старших начальників та розробленого їх штабами» [2, с. 32].

Зрозуміло, що й у війнах минулого «розум» відігравав значну роль, оскільки військові керівники вищого рангу здійснювали «розумове» керівництво. Але його управлінський вплив справлявся інакше, за іншою моделлю. Як зазначає М. Головін, за умов домінування «психіки натовпу», військові начальники мали «центр свого особистого керування переносити у сферу почуттів тих мас, які товпилися на тодішній полях битв» [2, с. 32]. Це означає, що соціально-управлінський вплив, який справляли військові керівники війн минулого, спирався (свідомо чи стихійно, інтуїтивно) на чуттєво-емоційну сферу, яка є домінуючою саме у «натовпі». На думку М. Головіна, і у війнах ХХ ст. необхідність такого впливу залишатиметься, але набуватиме тепер часткового, «локального» характеру та матиме сенс на рівні «переважно стройових командирів» [2, с. 32].

Якщо «єдності натовпу», яка утворювала характерну особливість невеличких полів битв попередніх епох, у сучасних війнах вже не існує, якщо «можливими є ...лише невеличкі скупчення військ в окремих осередках бою», то логічним стає і висновок М. Головіна про те, що у війні ХХ ст. психологічні закони натовпу впливатимуть лише на кожен з осередків бою окремо, «але розгортання усього бою, взятого як цілісність, має підкорятися ще й іншим, набагато більш складним законам» [2, с. 32].

На підтвердження цієї тези М. Головін наводив наявні зміни у внутрішній структурі бою. Так, у битвах попередніх епох можна чітко відстежити два періоди (підготовчий та вирішальний). Підготовчий період минулого – «це декілька годин (рідко два дні)», коли маси військ зводяться та зближаються для удару. Вирішальний період – надзвичайно швидкоплинний. Він являє собою, за висловом М. Головіна, «моральну кризу для усього бою». Сучасні війни набагато більш тривалі та виснажливі, відповідно такого різкого розмежування між цими двома періодами у них немає. І це стосується перш за все розмежування психологічного. «Якщо є відмінність між початком та завершенням бою, який триває тижнями, то лише у тому, що кризи в окремих осередках бою частішають, оскільки втомлені багатоденною боротьбою частини військ виснажуються», – відмічав М. Головін [2, с. 33]. Така відмінність і зумовлює, за М. Головіним, підвищену потребу перш за все «розумового» управління вищого військового керівництва у сучасній війні, оскільки «вірно укладений план, уважно проведена підготовка та наукове керівництво не залежать такою мірою, як раніше, від емоційної стихії натовпу» [2, с. 33].

Більш того, відсутність явно вираженої кризи (передусім моральної-психологічної) призводить до необхідності змін у тактиці, а саме: «У сучасній війні один бій не в змозі вирішити долю всієї кампанії, як це було за часів Суворова та Наполеона» [2, с. 33]. Це означає, що «ударність» втратила своє вичерпне значення у стратегії ведення сучасної війни, набагато більшого значення набула стратегія «виснаження». А це знов-таки дійти висновків про зростання ролі розрахунків та розумності у сучасній війні.

«Розумність» сучасної «великої» війни висуває і достатньо жорсткі вимоги до «людського матеріалу», який може бути задіяним у військово-управлінській діяльності. Примітно, що серед якостей військового керівника найвищого рангу (головнокомандувачі, командувачі арміями) М. Головін називав не військово-професійні, а ті якості, що забезпечують домінування розумового начала. Він підкреслював: «У сучасній «великій війні» на вищі командні посади можуть претендувати лише особи, що мають перш за все мудрість, широку наукову підготовку та глибокий життєвий досвід» [2, с. 33–34]. Одночасно ці вимоги означають і наявність певного вікового цензу для вищих військових керівників, оскільки молодість, якій притаманна підвищена енергійність, «здатна додати легковажності, авантюристичності рішенням» і відповідно значно підриває їх «розумність» [4].

Докорінні зміни у внутрішній побудові бою та війни позначаються як на самому характері війни, так і на методах оперативного управління та значних питаннях організації. М. Головін надавав загального абрису тим проблемам, які, на його думку, мають утворити предмет майбутніх військово-психологічних досліджень.

По-перше, минула «Європейська війна» (Перша світова) спростувала всі прогнози та передчуття щодо її швидкоплинності, відповідно стратегія «розтrocення» не спрацювала. Підвищення у житті передових народів Європи «психологічних законів товариства» призвело до:

- все більш зростаючого протистояння воюючих сторін;
- зменшення імпульсивності сприйняття подій;
- збільшення свідомості участі мас тощо.

Все наведене разом спричинило значне підвищення психологічних можливостей більш тривалого напруження. У свою чергу у зв'язку з чинниками економічного характеру все зазначене мало привести до докорінних змін самої війни, яка набула можливостей стати значно тривалішою, а «стратегія розтrocення» наполеонівського типу мала замінитися «стратегією виснаження» (*guerred'usure*), – підкреслював М. Головін [2, с. 34–35].

Відповідно зміни у психології війни позначилися на методах оперативного керівництва. Оскільки «розумовий» елемент у поведінці «товариства»

одержує набагато більшого значення, ніж у діях «натовпу», то, природно, має збільшитися роль наук. Отже, «сучасна війна стала більш науковою, не тільки у силу можливостей надзвичайного розвитку техніки, а й також завдяки можливості більшого управління психічною стороною подій [2, с. 35]. М. Головін відзначав, що разом з тим «методи управління гранично ускладнилися». І в той час, як «методи управління попередніх епох зберігають свою силу переважно у межах зменшення можливостей використання «натовпу», конче необхідними стають нові методи управління – ті, які «відповідають керівництву «суспільною психологією» [2, с. 35–36].

Серед чинників, що змінюють характер війн минулого та відповідно зумовлюють комплекс методів управління у військовій сфері, М. Головін називав і воєнну доктрину, значення якої у війнах ХХ ст. значно підвищується. Якщо визнати, що воєнна доктрина є «суто практичним застосуванням висновків військової науки в умовах певної війни», то слід визнати й те, що психологічно воєнна доктрина є «свого роду «суспільною думкою», утвореною тими ідеями, які соціологи називають «живими» (такі ідеї засвоєні свідомістю колективу людей, «живуть» у ній). А це в свою чергу означає, що керується «психологічне товариство» через «суспільну думку», або «живими ідеями» [2, с. 36].

Отже, воєнна доктрина, котру також можна розуміти як достатньо вагомий управлінський інструмент, «не може бути створена одним лише наказом, або заборонаю інакше думати». Для того аби вона спрацювала, вона має містити «живі ідеї», «в її основі може бути лише переконання». Ось чому, за М. Головіним, «ведення сучасної великої війни потребує «вождів», які здатні утворювати та управляти «суспільною думкою», а не тільки «вожаків», придатних лише для командування «натовпом» [2, с. 36].

Що стосується організації збройних сил, то зміни у психічній структурі війни примушують і тут внести значні корективи. Якщо поняття «збройні сили» у більшості з європейських народів в минулому означало «озброєний народ», то тепер «після досвіду минулої Європейської війни з очевидністю стають необхідними інші підходи» [2, с. 36]. Правомірність цієї тези підтвердила практика формування професійних армій передових країн світу – нечисельних та ефективних.

Висновки. Загальний прогноз на майбутнє генерала М. Головіна можна сформулювати таким чином: інтелектуальність, все більша вага науки та розуму (незалежно від специфіки виконуваних завдань та рівня у військовій ієрархії) стали стратегічним напрямком розвитку військової справи у ХХ ст. Військова справа з фізично-розумової перетворюється на розумово-фізичну. Військова праця вищого військового керівництва у війнах ХХ ст. значно ускладнюється, і відбувається це через зміни якості самих соціальних утво-

рень, що є суб'єктами бойових дій: на зміну «натовпу», що керується через вплив переважно на емоційну сферу, приходять «товариства», управління якими потребує від військового керівника науковості, раціональності, здатності переконувати та управляти підлеглими через «суспільну думку». Відповідні зміни в управлінні власне «людським матеріалом» військової справи стають об'єктивною вимогою сучасної та постесучасної доби і потребують відповідних соціально-управлінських знань військового керівництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Севрук І.І. Культурологічні засади управління соціальними процесами у військових колективах : монографія / І.І. Севрук. – Х. : Акад. ВВ МВС України, 2011. – 160 с.; Севрук І.І. Управління соціальними процесами у військових колективах : навч. посібник / І.І. Севрук, М.І. Товма. – Х. : Акад. ВВ МВС України, 2012. – 147 с.
2. Головин Н. Обширное поле военной психологии. Предисловие / П. Н. Краснов. Душа армии. Очерки по военной психологии. // Рос. воен. сб. – М. : ВУ; Независимый военно-научный центр «Отечество и воин» // Рус. путь. – 1997. – С. 15–36.
3. Дослідження феномену натовпу було розпочато працями французьких соціологів Габріеля Тарда (1843–1904) та Лебона. При цьому, якщо Лебон головну увагу приділяв дослідженню психології натовпу, то Г. Тард звертався до психології публіки, розуміючи її як соціальне утворення, що виникає завдяки інтелектуальній єдності. Основні ідеї Г. Тарда щодо проблеми викладено у працях: Lesloisdel'imitation/ Законы подражания. пер. с франц. : Сочинения Ж. Тарда. – СПб. : Ф. Павленков, 1892; Преступления толпы / Г. Тард; пер. д-ра И. Ф. Иорданского, под ред. проф. А. И. Смирнова. – Казань : Н. Я. Башмаков, 1893. – 44 с.; Публика и толпа: Этюд Габриэля Тарда: пер. Ф. Латернера. – СПб. : Б-ка бывш. Иванова, 1899. – 48 с.; Мнение и толпа // Психологиятолп. – М. : Ин-т психологии РАН; Изд-во КСП+, 1999. – 416 с.
4. Тенденція щодо вікових обмежень у військовому вищому керівництві простежена М. Головиним на історичному матеріалі порівняння двох війн: війни 1870–1871 рр. (яка «стоїть на порозі сучасності») та Першої світової («сучасної»).

ФИЛОСОФСКО-АНТРОПОЛОГИЧЕСКИЙ СМЫСЛ КОНСТРУКТОВ «ЧЕЛОВЕК ТОЛПЫ» И «ЧЕЛОВЕК ОБЩЕСТВА» В КОНТЕКСТЕ ВОЕННО-СОЦИАЛЬНОГО УПРАВЛЕНИЯ (ТЕОРЕТИЧЕСКОЕ НАСЛЕДИЕ ВОЕННОЙ ЭМИГРАЦИИ. ГЕНЕРАЛ Н. ГОЛОВИН)

Севрук И. И.

Осуществлен философско-методологический анализ теоретических конструктов «человек толпы» и «человек общества», предложенных военно-психологической мыслью (генерал Н. Головин) для анализа поведения военнослужащего в бою. Выявлен

философско-антропологический смысл данных конструктов исходя из задач военно-социального управления.

Ключевые слова: военно-социальное управление, поведение военнослужащего, коллективное бессознательное, «человек толпы», «человек общества».

**PHILOSOPHICAL AND ANTHROPOLOGICAL SENSE
OF THE CONSTRUCT «THE MAN OF THE CROWD» AND
«THE MAN OF SOCIETY» IN THE CONTEXT OF MILITARY-SOCIAL
ADMINISTRATION (THEORETICAL LEGACY OF THE MILITARY
IMMIGRATION. GENERAL GOLOVIN)**

Sevruk I. I.

The philosophical and methodological analysis of the theoretical constructs «The man of the crowd» and «The man of society» suggested by the military and psychological thought (general N. Golovin) to analyze the behavior of a militaryman in combat has been done. The philosophical and anthropological sense of the above mentioned constructs has been revealed judging from the tasks of the military and social control.

Key words: military and social control, the behavior of a militaryman, the collective unconscious, «The man of the crowd», «The man of society».

УДК 130.2

В. Ю. Осипова, кандидат філософських наук, доцент

ДЕКОНСТРУКЦІЯ КУЛЬТУРНИХ КОДІВ

Проаналізовано сучасне функціонування культури як системи, специфічною ознакою якої є деконструкція культурних кодів, що актуалізується як: деконструкція знака, деконструкція правил системної організації коду, зняття межі у бінарній опозиції частина / ціле, симулякр. Цілковита відкритість деконструйованого коду актуалізує децентрацію як базовий принцип свого функціонування як системи.

Ключові слова: деконструкція, децентрація, культурний код, центр, симуляція, симулякр, система, структура, ризома, постмодернізм.

Актуальність проблеми. Урочисті досягнення науково-технічного прогресу кінця ХХ – початку ХХІ ст., актуалізуючись у новітніх реаліях, сприяють потужній деконструкції традицій. Нестримність інформаційного і товарного обігу та гіпершвидкий процес комунікацій стимулюють зародження великої